

Jarosław Ławski
Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”
Uniwersytet w Białymstoku
ORCID: 0000-0002-1167-5041

INNE SPOTKANIE: KONFERENCJA O DZIECKU ŻYDOWSKIM W 2020 ROKU

I.

IX Międzynarodowa Konferencja Naukowa z cyklu „Żydzi wschodniej Polski” poświęcona „Dziecku żydowskiemu” miała być kolejnym spotkaniem badaczy, którzy od 2012 roku regularnie spotykają się w Białymstoku, by zgłębiać temat żydowski. Temat nie był wprawdzie nowy¹, ale ujęty, sprofilowany środkowo- i wschodnioeuropejsko obiecywał nowe ujęcia, tropy, wątki. Planowaliśmy ponadto, iż spotkamy się osobiście 18–19 maja 2020 roku w Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego, zaś patronem-bohaterem Konferencji uczynimy „Dzieci Białostockiego Getta (1941–1943)”. Tradycyjnie już chcieliśmy też po części naukowej zorganizować część objazdową obejmującą między innymi wizytę w synagodze w Orli².

Konferencja „Dziecko żydowskie. Obrazy – świadectwa – uwarunkowania kulturowe” zaprosiła swoich gości 25 stycznia 2020 roku. Zaproszenia rozsyłaliśmy jeszcze w lutym, a termin zgłaszania wystąpień upłynął 30 marca. Nie mogliśmy, oczywiście, wiedzieć, iż już w lutym zaczęły napływać do nas niepokojące wiadomości o szerzącej się z Chin, a występującej już w Europie i Izraelu, Azji, najpierw tajemniczej „epidemii”, a w końcu „pandemii” koronawirusa. W marcu ogłoszono nie tylko w Polsce, ale i w całej Europie lockdown

¹ Zob. klasyczną pracę: R. Lilienthalowa, *Dziecko żydowskie*, Kraków 1904; wyd. II: Kraków 1927; wyd. III: wstęp K. Dąbrowska, Warszawa 2007.

Także: *Żydowskie dziecko*, red. A. Jeziorowska-Polakowska, A. Karczewska, Lublin 2013; *II wojna światowa i jej wpływ na losy dzieci*, red. A. Bartuś, P. Trojański, Oświęcim 2017; F. Rousseau, *Żydowskie dziecko z Warszawy*, przeł. T. Swoboda, Gdańsk 2012.

² Pani Izabela Szymańska z Książnicy Podlaskiej przygotowała kilka wariantów wycieczki – wszystkie obejmowały Orle jako punkt docelowy.

– z niepokojem wypatrywano pierwszych chorych na nieznaną do tej pory chorobę³. W tej sytuacji stało się zrozumiałe, że nie tylko nie można będzie liczyć na gości zagranicznych sesji, lecz też jej organizacja stanie pod znakiem zapytania.

Do połowy kwietnia nie przyjmowaliśmy do wiadomości, że tegoroczne spotkanie nie dojdzie do skutku. Kiedy okazało się, iż wiele instytucji naukowych, uniwersytetów zawiesza działalność aż do końca czerwca, zdecydowaliśmy o tym, że rezygnujemy z bezpośredniego, stacjonarnego spotkania, przenosząc obrady na inny, jednodniowy termin: 18 maja i decydując się na tryb zaoczny (a nie online). W tej sytuacji dr Grażyna Dawidowicz i niżej podpisany skierowaliśmy do uczestników projektu list następującej treści:

Szanowni, Drodzy Państwo,
Uczestnicy IX Konferencji z cyklu
„Żydzi wschodniej Polski”

Sytuacja, z jaką w tym roku mierzymy się wszyscy – społeczności akademickie i cały świat – nie ma precedensu. Pandemia koronawirusa uniemożliwia także przeprowadzenie w trybie spotkania konferencyjnego naszej sesji, która wkrótce obchodzić będzie X-lecie. Doświadczenia videokonferencji nie napawają optymizmem nie tylko z powodu ich ułomności technicznej. Istotą naszych Konferencji były osobiste spotkania raz w roku! Powstał w czasie tych bez mała dziesięciu lat zespół badaczy, którzy się doskonale znają, lubią. Co roku zasilany on był przez nowe osobowości z coraz młodszego pokolenia i przez gości zagranicznych. Tych ostatnich perspektywa wyjazdu w czasach „zarazy” zniechęciła, co rozumiemy.

Nie chcemy się jednak w żaden sposób poddawać tej sytuacji. Pragniemy podtrzymać tradycję naszych spotkań. Dlatego podjęliśmy decyzję o zorganizowaniu sesji w trybie zaocznym. Warunkiem sukcesu jest otrzymanie od Państwa zgłoszonych (i nawet innych jeszcze) tekstów, które złożą się na dorobek IX Konferencji Naukowej:

DZIECKO ŻYDOWSKIE
Obrazy – Świadectwa – Uwarunkowania kulturowe.

Konferencja nasza symbolicznie odbywa się 18 maja 2020 roku. Wszyscy Państwo, jak co roku, otrzymacie do końca czerwca pocztą tom z VIII Konferencji zatytułowanej *Artyści żydowscy*, pod red. Jarosława Ławskiego i mgr Joanny Wildowicz.

Mamy nadzieję, że nie zaocznie, nie wirtualnie, ale osobiście spotkamy się w Białymstoku na X Jubileuszowej Konferencji Naukowej w 2021 roku poświęconej „Jerozolimie w kulturze żydowskiej. Symbolice – mityzacjiom – historii”.

³ Pierwszego pacjenta z koronawirusem wykryto w Polsce 4 marca 2020 roku.

Dziękujemy za Państwa wkład w IX Konferencję, w podtrzymanie TRADYCJI.

Do spotkania w Białymstoku!

dr Grażyna Dawidowicz
[VIII LO w Białymstoku]

prof. Jarosław Ławski
[UwB, Białystok]⁴

Odzew na nasze wezwanie do nadsyłania artykułów, studiów i szkiców był nadzwyczajny. Odpowiedzieli na nasze wezwanie, zgłaszając tematy referatów: dr Anna Jeziorkowska-Polakowska (KUL, Lublin), dr Grażyna Dawidowicz (Białystok), prof. Lucyna Aleksandrowicz-Pędich (SWPS, Warszawa), dr Olga Ciwkacz (Ivano-Frankivsk, Ukraina), dr Michał Siedlecki (Książnica Podlaska), mgr Anna Lebet-Minakowska (Muzeum Narodowe w Krakowie), mgr Małgorzata Wosnitzka-Kowalska (UwB, Białystok), Elżbieta Smoleńska (Londyn), dr Tomasz Wiśniewski (Białystok), dr Monika Szabłowska-Zaremba (KUL, Lublin), prof. Adam Regiewicz (UJD, Częstochowa), dr hab. Dariusz Sikorski, prof. UG (Gdańsk), mgr Małgorzata Sylwestrzak (UwB, Białystok), dr Kamil K. Pilichiewicz (Książnica Podlaska), dr Jan Miklas-Frankowski (UG, Gdańsk), dr Katarzyna Zimnoch (UwB, Białystok), prof. Sławomir J. Żurek (KUL, Lublin), mgr Alena Yavorska (Muzeum Literatury w Odessie, Ukraina), dr Jacek Partyka (UwB, Białystok), dr hab. Anna Janicka, prof. UwB (Białystok) i dr Małgorzata Frąckiewicz (UwB, Białystok)⁵.

Chcę w imieniu Organizatorów wszystkim Osobom, które wsparły naszą ideę zorganizowania sesji zaocznej, zebrania tekstów i wydania kolejnej monografii, serdecznie podziękować. W dość krótkim czasie, bo w większości do połowy lipca 2020 roku, otrzymaliśmy pokaźną część rozpraw. Byliśmy już pewni, że powstanie kolejna monografia. To krzepiące doświadczenie pozwala z przekonaniem stwierdzić, iż w ciągu dziesięciu lat trwania projektu „Żydzi wschodniej Polski” powstał mocny, znający się, solidarny zespół badawczy, co sytuacja pandemicznego kryzysu potwierdziła.

2.

Temat, wokół którego w osobliwym roku 2020 koncentrowały się nasze dociekania, rozpisaliśmy na szereg szczegółowych zagadnień badawczych, których lista tak się przedstawiała:

⁴ Zob. *IX Międzynarodowa Konferencja Naukowa z cyklu „Żydzi wschodniej Polski”*. Seria II: *Żydzi Europy Środkowej i Wschodniej. Edycja IX: Dziecko żydowskie. Obrazy – świadectwa – uwarunkowania kulturowe, Białystok, 18 maja 2020 roku. Program*, tekst D. Kukielko, G. Dawidowicz, red. J. Ławski, skład E. Frymus-Dąbrowska, Białystok 2020, s. 7.

⁵ Por. też: J. Ławski, *Konferencja Naukowa z cyklu „Żydzi wschodniej Polski”*. Edycja IX: „*Dziecko żydowskie*”, *Białystok 2020*, „*Bibliotekarz Podlaski*” 2020/4, s. 387–392.

- Dziecko żydowskie Europy Wschodniej w przedstawieniach literackich i artystycznych.
- Przemiany miejsca i obrazu dziecka żydowskiego w kulturze od czasów najdawniejszych po XX wiek.
- Dzieci żydowskie i historia Europy Środkowo-Wschodniej.
- Dziecko w sztetlu, dziecko w getcie.
- Dzieci białostockiego getta (1941–1943).
- Ikonografia dziecka żydowskiego w Polsce i krajach sąsiednich.
- Religijne, kulturowe, historyczne, językowe konteksty przedstawień postaci dziecka żydowskiego.
- Teksty kultury tworzone przez dzieci, teksty o dzieciach pisane przez dorosłych.
- Dziecko żydowskie jako emigrant, imigrant, przesiedleńca.
- Żeńskie i męskie aspekty społecznego funkcjonowania dzieci żydowskich.
- Dziecko żydowskie Białegostoku, Podlasia, Wielkiego Księstwa Litewskiego.

W organizację projektu zaangażowane były w tym roku te same instytucje, które przygotowały Konferencję w 2019 roku o „Artystach żydowskich” (jej plonem jest monografia)⁶, to jest: Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” z Uniwersytetu w Białymstoku, Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego, Stowarzyszenie Naukowe „Oikoumene” oraz VIII Liceum Ogólnokształcące im. Króla Kazimierza Wielkiego w Białymstoku. Komitetowi Organizacyjnemu⁷ przewodniczyli: prof. Jarosław Ławski (UwB, Białystok) oraz dr Grażyna Dawidowicz, nauczycielka z VIII LO w Białymstoku, edukatorka o Holocauście, autorka monografii o Sarze Nomberg-Przytyk⁸. Nad całością projektu czuwał Komitet Naukowy w niezmiennym od lat składzie⁹. By podtrzymać ciągłość

⁶ Zob. *Żydzie wschodniej Polski*, Seria VIII: *Artyści żydowscy*, red. J. Ławski, J. Wildowicz, Białystok 2020.

⁷ Ponadto w Komitecie Organizacyjnym zasiadli: dyr. Jolanta Gadek – Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku, dr hab. Anna Janicka, prof. UwB – Zakład Filologicznych Badań Interdyscyplinarnych, dr Kamil K. Pilichiewicz – Dział Naukowy Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego, mgr Joanna Wildowicz – Kolegium Literaturoznawstwa UwB, mgr Ewelina Feldman-Kołodziejuk – Kolegium Literaturoznawstwa UwB, dr Łukasz Zabielski – Stowarzyszenie Naukowe „Oikoumene”, Dział Naukowy Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego, dr Michał Siedlecki – Dział Naukowy Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego.

⁸ G. Dawidowicz, *Cena życia. Rzecz o Sarze Nomberg-Przytyk*, Białystok 2016.

⁹ W skład Komitetu Naukowego Cyklu Badawczego „Żydzi Europy Środkowej i Wschodniej” wchodzi: dr Helena Datner – Żydowski Instytut Historyczny w Warszawie, prof. Alan Duben – Uniwersytet w Stambule, Turcja, dr Anna Frajlich – Nowy Jork, Stany Zjednoczone, pani Jolanta Gadek – Książnica Podlaska im. Ł. Górnickiego, pan Mark Halpern – Nowy Jork, Stany

spotkań, wydrukowano, jak co roku! – *Program* Konferencji, zawierający tym razem również świadectwa perypetii towarzyszących jej organizacji w owym roku pechowym.

Mamy, naturalnie, świadomość, iż żadna formuła „zaoczna” czy online nie może zastąpić bezpośredniego spotkania. Towarzyszyło nam jednakowoż jeszcze silniejsze przekonanie, że trzeba podtrzymać tradycję konferencji z cyklu „Żydzi wschodniej Polski” oraz że nie można ustąpić pod naporem takich czy innych wydarzeń. Mamy nadzieję, że była to decyzja słuszna, a prezentowana monografia o tym w pełni przekonuje.

3.

Rozprawy, szkice i studia zgromadzone w niniejszym tomie nie dają, co oczywiste, pełnego zapisu losów dzieci żydowskich. Co znamienne, w wielu wypowiedziach badaczy powrócił wątek tragicznych losów dzieci w epoce Zagłady, do czego inspirował zbiorowy patron sesji: „Dzieci Białostockiego Getta (1941–1943)”. Chciałbym wyrazić nadzieję, iż Konferencja ta była ostatnią w tej formule, bez osobistego spotkania uczonych na Podlasiu, a konferencja X, jubileuszowa, zatytułowana „Jerozolima w kulturze Żydów Europy Środkowej i Wschodniej. Miasto – mit – literatura”, pozwoli bodaj na połowiczne spotkanie online tych wszystkich, którzy po raz wtóry w czasach pandemicznego zamętu podejmą wyzwanie rzucone przez los, historię i naturę¹⁰.

Z tym przekonaniem zapraszam Państwa do lektury tomu o *Dziecku żydowskim*, nie zapominając i o tym, że jednym z przesłań, jakie niesie postać dziecka w kulturze ludzkiej – jest nadzieja.

Zjednoczone, prof. Daniel Kalinowski – Akademia Pomorska w Słupsku, pan Ryszard Löw – Tel-Awiv, Izrael, prof. Jarosław Ławski – Uniwersytet w Białymstoku, dr Wiktoria Moczalowa – Rosyjska Akademia Nauk, Moskwa, prof. Dariusz Konrad Sikorski – Uniwersytet Gdański, prof. Maciej Tramer – Uniwersytet Śląski.

¹⁰ Konferencję X, jubileuszową, zaplanowano 23 września 2021 roku w Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego w systemie hybrydowym (część osób występuje stacjonarnie, inni online). Czy i jak się odbędzie – o tym za rok!

Jarosław Ławski

The University of Białystok

AN/OTHER MEETING:
THE 2020 CONFERENCE ON THE JEWISH CHILD

Summary

In his short introduction to the 9th volume of *Jews of Eastern Poland* (Białystok 2021), the author describes the idea of the conference that was scheduled for May 2020. The annual event did not take place due to the pandemic, but to cultivate the tradition of scholarly meetings in Białystok, the participants were asked to submit their papers up to the end of June, and thus to form a *quasi*-session. Twenty-two researchers from Poland, Great Britain and Ukraine immediately responded to the call. The conference and the volume of proceedings created in this way are dedicated to the Jewish child in Eastern Europe as represented in literature and arts; to the Jewish child in shtetl and ghetto; and to the Jewish child in Podlasie and the Grand Duchy of Lithuania.

The special attention was given to children of the Białystok ghetto (1941–1943), whose history is outlined in the essay “Children of the Białystok Ghetto: History, Lives, Testimonies” by Grażyna Dawidowicz (PhD), a researcher and teacher of the Holocaust history. The author of the introduction to the volume hopes that the Conference on the Jewish child was the last one organized in such a way, and that the next one, planned for September 2021 will be carried out in “traditionally”. The great asset of the “traditionality” – something that we often forget about – is the possibility to meet the speakers and discuss the papers presented during sessions.

Key words: Jews of Eastern Poland, Jewish child, conference, shtetl, ghetto, pandemic.